

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач ступеня доктора філософії Олег Володимирович Тулупов,
(власне ім'я, прізвище здобувача)

1976 року народження, громадянин України,
(назва держави, громадянином якої є здобувач)

освіта вища: закінчив у 1999 році Харківський державний університет
(найменування закладу вищої освіти)

за спеціальністю (спеціальностями) «Мова та література» (англійська, німецька),
(за дипломом)

працює аспірантом у Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна,
(посада) (місце основної роботи, підпорядкування, місто)

виконав (ла) акредитовану освітньо-наукову програму ОП 52957 Філологія (германські мови, література зарубіжних країн та перекладознавство) (035 Філологія).

Разова спеціалізована вчена рада утворена наказом Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна, Міністерство освіти і науки України, м. Харків

(повне найменування закладу вищої освіти (наукової установи), підпорядкування (у родовому відмінку), місто)
від «26» травня 2026 року № 0114-1/236 у складі:

Голова разової спеціалізованої вченої ради -

Олександр Ребрій, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Рецензенти:

Алла Мартинюк, доктор філологічних наук, професор, професор кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Антоніна Івахненко, кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Офіційні опоненти:

Яна Бойко, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри філології та перекладу факультету культури та креативних індустрій Київського національного університету технологій та дизайну
(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

Наталія Рудницька, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови факультету гуманітарних наук Національного університету «Києво-Могилянська академія»,
(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, посада, місце роботи)

на засіданні «07» серпня 2026 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 – Гуманітарні науки
(галузь знань)

Олегу Володимировичу Тулупову
(власне ім'я, прізвище здобувача (ки) у давальному відмінку)

на підставі публічного захисту дисертації «Ідеологічний аспект українського перекладу англійськомовної художньої прози»
(назва дисертації)

за спеціальністю 035 – Філологія

(код і найменування спеціальності (спеціальностей) відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти)

Дисертацію виконано у Харківському національному університеті імені В.Н.Каразіна, Міністерство освіти і науки України, м. Харків

(найменування закладу вищої освіти (наукової установи), підпорядкування, місто)

Науковий керівник Ірина Фролова, доцент, професор кафедри перекладознавства імені Миколи Лукаша факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

(власне ім'я, прізвище, науковий ступінь, вчене звання, місце роботи, посада)

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису. Рукопис дисертації підготовлено українською мовою. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списків використаних джерел, джерел ілюстративного матеріалу, довідкових та лексикографічних джерел та 1 додатку. Загальний обсяг дисертації становить 217 сторінок, з них текст основної частини становить 177 сторінок. Список використаних джерел налічує 201 найменування, серед них 112 – іноземна наукова література.

Дисертація є самостійною, цілісною та завершеною науковою роботою, яка містить нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачем досліджень, що розв'язують конкретне наукове завдання в галузі знань 03 Гуманітарні науки за спеціальністю 035 Філологія. У дисертації здобувача не виявлено академічного плагіату, самоплагіату, фабрикації та фальсифікації. Зміст, структура та обсяг дисертації відповідають нормативним вимогам пункту 6 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувач має 11 наукових публікацій за темою дисертації, з них 4 наукові статті опубліковано у наукових фахових виданнях України та 7 тез наукових доповідей у збірниках матеріалів міжнародних наукових конференцій, що відповідає вимогам пунктів 8, 9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами):

1. Тулупов О. В. Цензура в англо-українських перекладах роману Ернеста Гемінґуея «По кому подзвін». *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2025. Том 1, № 41. С. 273–278. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.41.1.43>

2. Тулупов О. В. Ідеологічний аспект українських перекладів роману Гарпер Лі «Вбити пересмішника». *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2025. Том 2, № 40. С. 132–139. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.40.2.23>

3. Tulupov O. V. Culture and Ideology in Translation Perspective. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Ужгородський національний університет, 2025. Том 2, № 39. С. 158–165. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2025.39.2.28>

4. Тулупов О. В., Кіріченко С. Є. Ненормативна лексика в англо-українському перекладі: творчість vs цензура. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов»*. Харків : ХНУ імені В.Н.Каразіна, 2022. Вип. 96. С. 52–60. <https://doi.org/10.26565/2786-5312-2022-96-07> (Особистий внесок здобувача в публікації 4 полягає в розробці методики дослідження, його організації та узагальненні висновків)

5. Фролова І., Тулупов О. Стратегії і тактики ідеологічного впливу в англо-українському художньому перекладі радянського періоду. *Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу* : тези доповідей XIII Міжнародної наукової конференції, м. Харків, 25 квітня 2026 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. С. 80–82.

6. Тулупов О. В. Ідеологічно позначена англійськомовна проза в українських перекладах. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : XXV міжнародна онлайн-конференція, м. Харків, 6 лютого 2026 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2026. С. 170–172.
7. Тулупов О. В. Ідеологічний аспект перекладу. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : XXIV наукова конференція з міжнародною участю, м. Харків, 7 лютого 2025 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2025. С. 124–126.
8. Фролова І., Тулупов О. Контекст перекладацького дискурсу: ідеологічний аспект. *Актуальні проблеми перекладознавства та методики навчання перекладу* : тези доповідей XII Міжнародної наукової конференції, м. Харків, 19–20 квітня 2024 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 56–57.
9. Tulupov O. Culture, ideology and censorship in translation. *Research and education in the global world: eurointegration processes* : Book of papers of the 2023 International Forum for Young Researchers, Kharkiv, May 12, 2023. Kharkiv : O. M. Beketov NUUE in Kharkiv, 2023. С. 466–468.
10. Tulupov O. V. Language, translation, culture and ideology in conjunction with philosophy. *Академічні та наукові виклики різноманітних галузей знань у 21-му столітті. Принципи CLIL в дії / Academic and scientific challenges of diverse fields of knowledge in the 21st century. CLIL in action* : матеріали XII Всеукраїнської наукової конференції, м. Харків, 24 березня 2023 р. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 172–177.
11. Тулупов О. В. Співвідношення понять культури та ідеології в перекладацьких студіях. *Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація* : тези доповідей XXII наукової конференції, м. Харків, 03 лютого 2023 р. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2023. С. 128–130.

У дискусії взяли участь (голова, рецензенти, офіційні опоненти, інші присутні) та висловили зауваження:

Голова разової спеціалізованої вченої ради Ребрій Олександр Володимирович оцінив роботу позитивно, зауважень немає.

Рецензент Мартинюк Алла Петрівна оцінила роботу позитивно, висловила зауваження:

1. На мою думку, четверте положення, що винесене на захист, щодо функційної незбіжності між тактиками локальних стратегій скорочення і модифікації та відповідними перекладацькими трансформаціями, не зовсім чітко відбиває суть справи і не повною мірою відповідає запровадженому в роботі діяльнісному підходу. Поняття функції не передбачає активної ролі перекладача, а в роботі йдеться про свідоме, ідеологічно вмотивоване рішення перекладача вилучити чи змінити певні фрагменти під тиском цензури.

2. Оскільки в сучасних українських перекладах простежується тенденція до повного і точного відтворення змісту і стилю першотвору і реалізацій локальних стратегій скорочення та модифікації, як виявів цензурних втручань, не зафіксовано, поняття неінституційної цензури, протиставлене інституційній цензурі, не отримує мовленнєвого втілення і відтак видається надлишковим.

Рецензент відмітила, що зазначені зауваження та пропозиції не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Рецензент Івахненко Антоніна Олександрівна оцінила роботу позитивно, висловила зауваження:

1. На мою думку, слід розрізняти ситуації цензурування, здійсненого редактором/цензором, та так званої «самоцензури», здійсненої перекладачем. Для визначення впливу ідеології саме на стратегії перекладу слід розглядати лише самоцензуру, свідому чи несвідому, адже зміни, внесені в готовий переклад редактором, не можна віднести до процесу перекладу, як такого. Тим більше, що у підрозділі «1.4. Цензура як чинник ідеологічного впливу в українському перекладі» цензура і самоцензура розглядаються як окремі явища.

2. Оскільки дослідження проводилося на перетині кількох наук, цілком слушно було б розглянути долю роботи редактора у створенні «загальноприйнятого» з точки зору ідеології цільового тексту. Деякі елементи такого аналізу в дослідженні присутні, зокрема, у виокремленні способу написання релігійних свят та священних книг в українському варіанті роману Д. Селінджера 1984 року і подальших перевиданнях.

3. Цілком логічно, на мою думку, було б також визначити ступінь розбіжності стратегій роботи українських та російських перекладачів до передачі ідеологічно чутливих фрагментів оригіналів, адже, як справедливо зауважив автор дослідження, за радянських часів український переклад мав певною мірою наслідувати російські переклади.

Рецензент відмітила, що зазначені зауваження та пропозиції не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Офіційний опонент Бойко Яна Вікторівна оцінила роботу позитивно, висловила зауваження:

1. Автором обґрунтовано доцільність застосування міждисциплінарного та діяльнісного підходів, а також визначено глобальну стратегію доместикації як базову модель опису ідеологічного впливу на художній переклад (с. 85–89). Водночас певний науковий інтерес становить питання співвідношення запропонованої автором моделі з альтернативними підходами сучасного культурного перекладознавства та дескриптивної теорії перекладу, а також можливості використання інших концептуальних моделей, зокрема запропонованих Г. Турі, А. Лефеве́ром або Л. Вену́ті.

2. У другому розділі дисертації переконливо доведено, що тактика вилучення є провідним засобом реалізації локальної стратегії скорочення та використовується для усунення ідеологічно неприйнятних змістових елементів (с. 96–140). Разом із тим потребує додаткового уточнення питання розмежування цензурного втручання та перекладацької адаптації. Які критерії були покладені в основу віднесення конкретних випадків вилучення саме до проявів ідеологічної цензури, а не до редакторського втручання чи дотримання нормативних вимог перекладацької практики відповідного історичного періоду?

3. У третьому розділі дисертації автором встановлено, що тактики генералізації, заміни та евфемізації реалізують локальну стратегію модифікації, причому тактика евфемізації передусім пов'язана з естетичною цензурою та виявляється значно продуктивнішою, ніж тактика вилучення (с. 162–185). Водночас чи не є дещо спрощеним пояснення більшості випадків евфемізації виключно дією цензурних обмежень? Чи не потребує такий висновок урахування суб'єктивних чинників – професійної самоцензури самого перекладача або його свідомого прагнення адаптувати художній текст до панівних культурно-естетичних норм і читальських очікувань певної історичної епохи? Які методологічні критерії дозволяють обґрунтовано диференціювати ці чинники і відмежувати цензурно зумовлені трансформації від перекладацьких?

Офіційний опонент відмітила, що зазначені зауваження та пропозиції не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Офіційний опонент Рудницька Наталія Миколаївна оцінила роботу позитивно, висловила зауваження:

1. Автор зазначає, що «основним інструментом дослідження обрано перекладацьку стратегію» (с. 6). Це твердження видається неточним з методологічної точки зору. Якщо дослідження має на меті виявити перекладацькі стратегії та чинники їхнього вибору перекладачем, то називати перекладацьку стратегію основним *інструментом* дослідження видається не зовсім коректним. Імовірно, у цьому випадку йдеться про перекладацьку стратегію не як інструмент дослідження, а як його основну аналітичну *категорію*?

2. Одним із важливих результатів дослідження є запропонована класифікація ідеологічно зумовлених перекладацьких рішень, відповідно до якої глобальна стратегія доместикації реалізується через локальні стратегії скорочення (тактика вилучення) та модифікації (тактики заміни, генералізації й евфемізації). Водночас потребує уточнення питання повноти запропонованої класифікації. З огляду на результати аналізу досліджуваного корпусу автор обґрунтовано виокремлює зазначені стратегії і тактики, однак варто було б пояснити, чи відсутність локальної стратегії *додавання* пов'язана зі специфікою досліджуваного матеріалу, чи вона свідомо не включається автором до системи інструментів ідеологічного втручання.

3. У Висновках до Розділу 2 автор зазначає: «Ідеологічний аспект українського перекладу 1970-1980-х років виявляє себе у вигляді цензури, реалізованої зокрема за посередництвом локальної стратегії скорочення, призначеної для усунення з тексту перекладу змістових елементів, які формують у читача знання та уявлення, що суперечать радянським ідеологічним настановам» (с. 140). Видається, що в цьому випадку доцільно було б дещо уточнити формулювання, оскільки поняття «ідеологічний аспект українського перекладу» є

значно ширшим за описане явище. Представлений аналіз переконливо демонструє один із проявів ідеологічного впливу - цензурне втручання на текстуальному рівні. Водночас ідеологічний аспект українського перекладу як ширше явище охоплює й інші форми взаємодії перекладу та ідеології, зокрема практики перекладацького спротиву або інші стратегії, що виходять за межі цензурних скорочень чи модифікацій.

4. Дискусійним видається твердження дисертанта про те, що неінституційна цензура, яка не передбачає втручання з боку держави, «надає перекладачеві значно більшу свободу дій» (с.190). Така теза потребує додаткової аргументації, оскільки в сучасних дослідженнях цензури неодноразово звертається увага на те, що відсутність чітко окреслених меж дозволеного й недозволеного періодично призводить до посилення самоцензури. За таких умов перекладач змушений самостійно визначати потенційно неприйнятні елементи тексту, що може спричиняти навіть більш обережні перекладацькі рішення, ніж у ситуації інституційно регламентованої цензури. У зв'язку з цим хотілося б почути позицію автора щодо співвідношення інституційної та неінституційної цензури саме з погляду ступеня свободи перекладача.

5. Окремого уточнення потребує віднесення до проявів моральної цензури вилучення описів технічних характеристик. Просила б автора пояснити, чи в усіх таких випадках мотивація скорочення була саме морально-етичною, чи йдеться радше про ширше розуміння цензурного втручання, яке охоплює також прагматичні міркування. Які аргументи дозволяють віднести такі вилучення саме до проявів моральної цензури?

Офіційний опонент відмітила, що зазначені зауваження та пропозиції не впливають на загальну позитивну оцінку роботи.

Учасники дискусії відзначили високий рівень підготовки здобувача.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» 0 членів ради.

«Утримались» 0 членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує

Олегу Володимировичу Тулупову

(власне ім'я, прізвище, здобувача (ки) у давальному відмінку)

ступінь/ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки

(галузь знань)

за спеціальністю (спеціальностями) 035 Філологія

(код і найменування спеціальності (спеціальностей) відповідно до Переліку галузей знань і спеціальностей.

за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти)

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Окрема думка члена разової ради додається (за наявності).

Голова разової спеціалізованої вченої ради

(підпис)

Олександр РЕБРІЙ

(власне ім'я та прізвище)

